glazūros ornamentu puoštų keraminių plytelių kolekcija. Tyrimų metu aptikti archeologiniai radiniai perduoti LNM.

The excavation at the Sapiega Palace, Vilnius

In 2012, a large-scale investigation was conducted at the Sapiega Palace in historic suburb of Antakalnis in conjunction with its reconstruction and restoration. Roughly 280 m^2 were excavated and roughly 670 m^2 surveyed (Fig. 1). It was determined that a 16th-century pottery kiln had existed in the central part of the palace (Fig. 2). There were probably more of these kilns. The palace built in the late 16th century after the kiln was demolished is connected with Peter Nonhart, an architect, a fortification engineer, and a military engineer from the Netherlands. The actual entrance to the original palace, the stairwell to the basement, the foundation of an addition that stood in the N part of the palace, other palace architectural elements (Fig. 3), and a fairly large quantity of coeval stove tiles were discovered. After the so-called Nonhart Palace, which was probably damaged during the Russo-Polish War in the mid-17th century, was reconstructed in the late 17th century, Kazimieras Jonas Sapiega erected the ornate residential palace, which is now being restored. During that reconstruction one additional basement room was built and lavatories with cesspits were built in the stairwells on the sides of the palace. The cesspools' contents were studied. During the investigation, interior elements of the Sapiega Palace (stove tiles, ceramic tiles) were discovered along with finds connected with everyday life. The investigation's continuation is planned.

Tomas Ivanauskas

Plungės dvaro rūmai

Plungės mieste esančiuose Plungės dvaro sodybos rūmuose buvo numatyta rūmų dalyje, pirmo aukšto patalpose, kuriose nėra rūsių, pažeminti grindų lygį 3 m ir įrengti rūsius. 2012 m. buvo atlikti detalieji archeologiniai tyrimai 6 rūmų patalpose. Pirmos patalpos dydis 6x6 m, iš viso – 36 m^2, antros – 9x6,77 m, iš viso – 60,9 m^2, trečios – 6,77x5,86 m, iš viso – 39,6 m^2, ketvirtos – 6,77x5,85 m, iš viso – 39,6 m^2, penktos – 8,75x6,79 m, iš viso – 59,4 m^2, šeštos – 6x6 m, iš viso – 36 m^2. Bendras tyrimų plotas siekia 271,5 m^2 (1 pav.).

Plungės vardas istoriniuose šaltiniuose minimas nuo XVI a. II pusės. Nuo 1570 m., kai Žygimantas Augustas Plungės seniūniją užrašė LDK stalininkui Mikalojui Aleknavičiui, Plungės dvarą valdė Valavičiai, Karpiai, Krišpinai-Kiršenšteinai, o XVIII a. pabaigoje jis mainais atiteko Vilniaus vyskupui Ignotui Jokūbui Masalskiui. 1806 m. kovo mėnesį Plungės dvarą nusipirko Platonas Zubovas (1767–1822 m.). 1873 m. dvarą nupirko Mykolas Mikalojus Severinas Markas Oginskis (1849–1902).

Apie Zubovų laikų Plungės dvarą žinoma nedaug. Manytina, kad valdydami daugybę dvarų, Zubovai daugiau dėmesio skyrė ūkio, mokslo pažangai, rūmus Plungėje laikė antraeiliais. Po 1770 m. gaisro rūmai galimai buvo likę neužbaigti: ant mūrinio pirmo aukšto užstatytas medinis. Tokius apleistus rūmus nusipirko Mykolas Oginskis. Kadangi M. Oginskis ketino Plungėje gyventi, ėmėsi naujų rūmų statybų. Rūmams suprojektuoti jis pasikvietė vokiečių architektą Karlą Lorentzą.

Naujoji rezidencija pastatyta per neįtikėtinai trumpą laiką. Didžiuliai rūmai buvo baigti

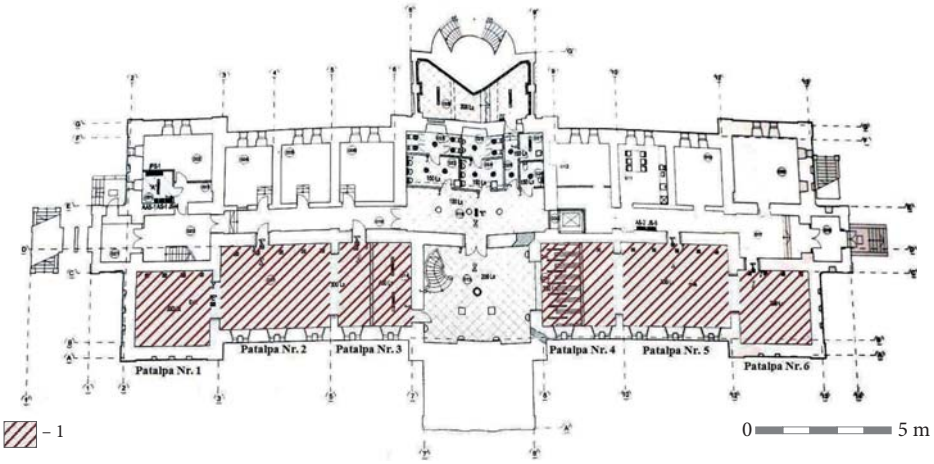

1 pav. Dvaro rūmų planas: 1 – tirtos patalpos. T. Ivanausko brėž.

Fig. 1. A plan of the manor palace: 1 – excavated rooms

ir pašventinti 1879 m. gegužės mėnesį. Babrungo dešiniajame krante 58 ha užimančiame parke iš Mykolo Oginskio sukurto ansamblio iki mūsų laikų išliko reprezentaciniai rūmai, dvi šoninės oficinos, arklidė, oranžerija su laikrodžio bokštu, skalbykla, parko vartai ir sargo bei parko prižiūrėtojo nameliai. Rūmai yra stačiakampio plano, dviaukščiai, su keturiais triaukščiais kampiniais rizalitais. Jų sienas viršuje vainikuoja baliustrados, o rizalitų kampus paryškina skulptūros.

Visose tirtose patalpose išryškėjo labai panaši sluoksnių stratigrafija. Po medinėmis grindimis ir perdangomis buvo 30 cm storio rudos žemės sluoksnis su pavienėmis griuvenomis. 60 cm gylyje nuo buvusių grindų lygio rudos žemės sluoksniuose ženkliai padaugėjo griuvenų, šio sluoksnio storis – 90 cm. 1,5 m gylyje buvo atidengtas tamsiai rudas molis be statybinių griuvenų ir archeologinių radinių. Tačiau jame pasitaikydavo tamsesnių dėmių. 2 m gylyje fiksuotas nejudintas gruntas – įžemis (rudas molis). Tokia sluoksnių stratigrafija buvo būdinga visoms tirtoms patalpoms, vienintelis skirtumas – statybinių griuvenų intensyvumas.

Kiekvienoje tirtoje patalpoje buvo atidengtos iš raudonų plytų mūrytos kolonos, išsidėsčiusios patalpų centre dviem lygiagrečiomis eilėmis. Taip pat fiksuoti buvusių krosnių padai palei Š sieną, kampuose (išimtis patalpoje 2, vienas krosnies padas buvo patalpos centre prie Š sienos).

Patalpoje 1 buvo atidengtos 4 kolonos, kurių dydis vidutiniškai buvo 45x46 cm, o aukštis siekė nuo 66,5 cm iki 91 cm, ir vienas buvusios krosnies pado fragmentas, buvęs ŠR kampe, kurio dydis – 130x80 cm, aukštis – 6–8 cm. Patalpoje 2 fiksuotos 6 kolonos, kurių dydis vidutiniškai 46x47 cm, o aukštis siekė nuo 31 cm iki 73 cm. Patalpos ŠV kampe aptiktas trikampio formos 1,4x1x1 m dydžio, 7–8 cm aukščio krosnies pado fragmentas. Kitas krosnies padas aptiktas patalpos centre palei Š sieną. Jo dydis buvo 261x86 cm, aukštis – 11–43 cm. Patalpoje 3 buvo užfiksuotos 4 kolonos, vidutiniškai 46x45 cm dydžio, kurių aukštis nuo 40 cm iki 84 cm. Patalpos ŠR kampe buvo 1,5x1,4 m dydžio ir 8–63 cm aukščio krosnies pado frag-

mentas. Patalpoje 4 aptiktos 4 vidutiniškai 45x44 cm dydžio kolonos. Pastarųjų aukštis nuo 62 cm iki 90 cm. Patalpos ŠV kampe buvo netaisyklingos formos krosnies padas. Jo Š kraštinės ilgis – 1,34 m, V kraštinės – 1,38 m, ilgesnės P pusės kraštinės ilgis – 82,5 cm, trumpesnės V kraštinės ilgis – 50 cm, trumpesnės P kraštinės ilgis – 52 cm, ilgesnės R kraštinės ilgis – 86 cm. Pado aukštis 31 cm. ŠR kampe buvo kito krosnies pado fragmentas, kurio dydis – 139x86 cm, aukštis – 6–7 cm. Patalpoje 5 buvo fiksuotos 6 kolonos, vidutiniškai 45x 44 cm dydžio ir 39,6–77,6 cm aukščio. ŠV kampe buvo 137x87 cm dydžio ir 15 cm aukščio krosnies pado liekanos. ŠR kampe – 126x86 cm dydžio ir 6–15 cm aukščio buvusios krosnies fragmentas. Patalpoje 6 aptiktos 4 vidutiniškai 45x44 cm dydžio ir 47,5–94 cm aukščio kolonos. ŠV kampe – 1,29x1,11 m dydžio, 6–34 cm aukščio buvusios krosnies pado fragmentas. Visų atidengtų konstrukcijų plytos rištos kalkių ir smėlio skiediniu.

2 pav. Radinių pavyzdžiai: 1 – karūninio koklio fragmentas; 2 – keraminio bokalo šukė; 3 – plokščiojo koklio fragmentas; 4 – karnizinio koklio fragmentas; 5 – porcelianinė šuns statulėlė. T. Ivanausko nuotr.

Fig. 2. Examples of the finds: 1 – a fragment of a 'crest' stove tile (Bekrönungskachel); 2 – a fragment of a pottery mug; 3 – a fragment of a panel stove tile (Blattkachel); 4 – a fragment of a cornice stove tile (Gesimskachel); 5 – a porcelain dog figurine

Visose patalpose buvo rasti XIX a. pabaigos – XX a. pradžios archeologiniai radiniai. Didžiąją jų dalį sudarė įvairių tipų kokliai – 92,5 % visų radinių (2:1, 3–4 pav.). Koklių buvo glazūruotų ir neglazūruotų, dalis koklių dekoruoti bareljefiniu augaliniu ar geometriniu dekoru, kiti nedekoruoti. Dauguma koklių prastos būklės – nutrupėjusi glazūra, nuskilęs paviršius. Kadangi aptikti kokliai buvo gaminami įvairiuose fabrikuose, jie buvo ženklinami gamyklos antspaudais. Pagal išlikusius antspaudų užrašus nustatyta, kad buvusių dvaro krosnių kokliai gaminti Lenkijoje (tikslesnė vieta nenustatyta), Rygoje ir Ukmergėje. Taip pat kokliai galėjo būti gaminti ir kitose vietose ar gaminami vietoje, tačiau tai tiksliau nenustatyta. Likusią dalį (7,5 %) visų rastų archeologinių radinių sudarė metalinės vinys, pavienės buitinės keramikos šukės (2:2 pav.), gipsiniai ir betoniniai patalpų sienų / lubų dekoro elementai, betoninių skulptūrų rankų fragmentai, stiklo šukės, porcelianinė šuns statulėlė (2:5 pav.) ir apsilydžiusio langų stiklo fragmentai. Iš viso detaliųjų tyrimų metu buvo rasti 1777 radiniai.

Senesnių nei dvaro statybos laikotarpio radinių ir ankstesnių užstatymo pėdsakų neaptikta. Patalpose buvo fiksuoti degėsiai, apsilydžiusio stiklo fragmentai ir apdegusios konstrukcijos – akivaizdus dvaro rūmų gaisro pėdsakas.

The excavation at Plunge Manor

In 2012, an excavation was conducted in the first six rooms (a total of 271.5 m^2) of the Plunge Manor palace (Fig. 1). The residence was built in an incredibly short period of time, being completed and consecrated in 1879. The rectangular, two-storied palace has four three-storey corner avant-corps. In all of the studied rooms, a similar layer stratigraphy was found. A 30 cm thick layer of brown earth with isolated rubble was recorded under the wooden floors. At a depth of 60 cm lay a 90 cm thick layer of brown earth with a significantly greater concentration of rubble. At a depth of 1.5 m, a layer of dark brown clay with no building rubble or archaeological finds was unearthed. It did, however, have a few stains. Sterile soil (brown clay) was reached at a depth of 2 m. Each room contained red brick columns in its centre, in two parallel rows. Former stove pads were also found along the N wall at the corners of the rooms (except in room 2 where the stove pad was in the centre of room by the northern wall). A total of 1777 artefacts was discovered during the excavation, mostly (92.5 %) various types of tiles. The tiles were glazed and unglazed, some decorated with bas-relief floral and geometric decorations (Fig. 2). All of the finds date to the late 19th – first half of the 20th century.

Gediminas Jonutis

Taujėnų dvaro sodyba

Pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose Taujėnų dvaro sodyba paminėta XVI a. 1595 m., įkeičiant dvarą Simonui Jonaičiui, Vaitiekus Rudaminskis surašė esamų valdų inventorių, kuriame apibūdinti seni sodybos trobesiai. XVII a. Taujėnai priklausė Nonhartams, Masalskiams, vėliau Pacams. LDK–Lenkijos karo su Švedija ir Rusija metu (1702–1705) Taujėnai buvo užpulti Žemaitijos vėliavininko Zarankos vadovaujamų karių. Nurodoma, kad tuo metu B. Pacas buvo suimtas ir sušaudytas (Miškinis A., Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės, *Vidurio Lietuvos miestai ir miesteliai*, t. IV, V., 2009, p. 452–468).

1738 m. kaip Taujėnų savininkai minimi Eperješai. 1790 m. dvaras parduotas LDK raštininkui Benediktui Marikoniui; kitais duomenimis, šiam didikui Taujėnai atiteko kaip kraitis 1785 m. vedus M. Radvilaitę. Mirus B. Marikoniui dvaras perėjo Radviloms, kurie valdė iki 1939 m. Nuo 1939 m. rūmai priklausė Žemės ūkio bankui, o po 1945 m. rūmų pastatai buvo naudojami tarybinio ūkio reikmėms.

Klasicizmo stiliaus rūmai Taujėnuose pastatyti Benedikto Marikonio laikais (XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia). Pagal architekto P. de Rosi projektą iškilo didžioji simetrinių rūmų dalis – dviejų aukštų centrinis portikas su 6 kolonomis bei du vienaukščiai fligeliai (manoma, kad kairysis dvaro rūmų fligelis buvo sunaikintas II Pasaulinio karo metu). Maždaug tuo metu pradėtas formuoti ir peizažinio išplanavimo parkas su tvenkiniais ir Mūšios upeliu. Mūsų dienomis be rūmų, dvaro sodyboje saugoma dar 10 išlikusių statinių.

2012 m. liepos–rugsėjo mėnesiais Taujėnų dvaro sodybos (UK 1026) teritorijoje (Ukmergės r., Taujėnų sen.) buvo vykdomi žvalgomieji tyrimai. 2012 m. vasarą Taujėnų miestelyje buvo pradėti vandentiekio, savitakinės ir slėginės kanalizacijų tiesimo darbai, dalis kurių neteisėtai atlikti dvaro sodybos vizualinės apsaugos zonos pozonyje (pakloti 4 šuliniai, prakasta viena vamzdyno alkūnės vieta). Dėl neteisėtų veiksmų užsakovas buvo įspėtas ir kiti supro-